

XORAZM TUPROQ-IQLIM SHAROITIDA STACHYS O'SIMLIGI AYRIM TURLARINING URUG' MAHSULDORLIGI

R. A. Eshmuratov

b.f.n., dotsent, Nukus davlat pedagogika instituti, Nukus.

D. R. Annamuratova

b.f.n., dotsent, Urganch davlat universiteti, Urganch.

M. K. Turaeva

Magistrant, Urganch davlat universiteti, Urganch.

S.A.Egamberdieva

Talaba, Urganch davlat universiteti, Urganch.

Annotatsiya

Xorazm tuproq-iqlim sharoitida introduksiya qilinayotgan yangi manzarali va dorivor *Stachys turkumi* turlaridan *Stachys byzantina* = *S. lanata* o'simligining urug' mahsuldorligi to'g'risida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar. *Stachys*, *S. Byzantina*, introduksiya, urug', mahsuldorlik, PUM, HUM,

O'simlikning urug' mahsuldorligi shu turning istiqbolini belgilovchi omil hisoblanadi. Har qanday turning biologik tavsifini berish uchun uning urug' mahsuldorligini aniqlash talab qilinadi. Bu esa mazkur turni tabiatda va iqlimlashtirilgan sharoitda qo'llash imkoniyatini ko'rsatadi [4].

Lamiaceae oilasiga mansub *Stachys turkumini* ko'pchilik turlari dunyoning ko'p mamlakatlarida turli maqsadlarda o'rganilgan. O'zbekistonda uchraydigan ayrim turlarining introduksiya sharoitlaridagi xususiyatlari I.V. Belolipov [2], Eshmuratov R.A i [3]., Annamuratova D.R.... [1] va boshqa bir qator olimlar tomonidan tadqiq etilgan.

O'rganilgan o'simliklar urug'larining ichki tomoni uchta qirrali, tashqitomon qavariq shakldagi yong'oqcha. *S. byzantina* da urug'larining rangi jigarrang tusda bo'lib (1 - rasm), urug'larining uzunligi $3,2 \pm 0,11$ mm, eni $2,6 \pm 0,10$ mm ni tashkil etdi (1-jadval). 1000 dona urug'ining massasi *S. byzantina* da

1,54±0,06 g ga teng bo'ldi.

Biz adabiyotlardan *Stachys turkumi* turlarining urug' mahsuldorligi to'g'risida ma'lumotlarni R.A.Eshmuratovning [2] Toshkent sharoitida o'stirilgan staxis o'simligi ustida o'tkazgan tajribalarida uchratdik. Shu sabab, Xorazm sharoitida 2021-2022 yillarda o'rganilgan o'simliklarda potentsial urug' mahsuldorligi (PUM) va haqiqiy urug' mahsuldorligi (HUM) ni aniqladik.

-rasm. *S.byzantina* (A) urug'larining ko'rinishi (mm)

1-jadval *Stachys turkumi S.byzantina* turi urug'larining morfologik ko'rsatkichlari

O'simlik nomlari	Urug'larning rangi	O'lchamlari (mm)		Urug'larning absolyut massasi, g.
		uzunligi	eni	
<i>S. byzantina</i>	jigarrang	3,2±0,11	2,6±0,10	1,54±0,06

O'rganilgan o'simliklarning urug' mahsuldorligini o'rganish uchun *S.byzantina* turidan o'ntadan o'simlik olindi. Har bir o'simlikdagi to'pgullar soni, har bir to'pguldagi gullar soni hamda bir o'simlikdagi gullar soni (PUM) hisoblab chiqildi. SHuningdek, bir to'pguldagi mevalar soni, bir o'simlikdagi urug'lar soni (HUM) hamda urug' mahsuldorligi koeffitsienti hisoblandi.

Xorazm sharoitida *S. byzantina* ning bitta generativ novdasida 2021yil (n=10) PUM 518,2±20,8 donani, HUM 233,7±9,4 donani, mahsuldorlik koeffitsienti

(Mk) esa $43,1 \pm 2,8\%$ ni tashkil qildi. 2022 yil ($n=10$) PUM $730,8 \pm 27,1$ donani, HUM $366,8 \pm 16,5$ donani, mahsuldorlik koeffitsienti (Mk) esa $48,2 \pm 3,5\%$ ni tashkil qildi. (2-jadval).

2-jadval Xorazm sharoitida S. byzantina o'simligi bitta generativ novdasining o'rtacha urug' mahsuldorligi ($n=10$)

O'simlik turi	Yillar	Urug' mahsuldorligi, dona		Mahsuldorlik koeffitsienti, Mk %
		PUM	HUM	
S. byzantina	2021	$518,2 \pm 20,8$	$233,7 \pm 9,4$	$43,1 \pm 2,8$
	2022	$730,8 \pm 27,1$	$366,8 \pm 16,5$	$48,2 \pm 3,5$

Ikki yillik tajriba natijalariga ko'ra, S. byzantina o'simligining haqiqiy urug' mahsuldorligi koeffitsienti yillar misolida 2022 yilda nisbatan ancha yuqori bo'lganligi aniqlandi.

Urug'larning sifat ko'rsatkichlari yaxshi bo'lib, hasharotlar bilan zararlanganligi kuzatilmadi.

O'rganilgan staxis turlarida gullash jarayoni may oyining birinchidekadasidan boshlanib, iyun oyining oxirigacha davom etishi kuzatildi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Annamuratova D.R, Eshmuratov R.A va Xorazm tuproq-iqlim sharoitida staxis byzantina o'simligini ko'paytirish usullari va hosildorligi. Xorazm Ma'mun akademiyasi Axborotnomasi. 2/2023. Xiva.
2. Belolipov I.V. Introduktsiya travyanistyx rasteniy prirodnoy flory Sredney Azii (ekologo-introduktsionnyy analiz).—Tashkent: Fan, 1989.— 152 s.
3. Eshmuratov R.A. Turli introduktsiya sharoitlarida stachys l. turkumiayrim turlarining bioekologik xususiyatlari: nomzodlik dissertatsiyasi. – Tashkent, 2012. – 145 b.
4. Raximova T.T. O'simliklar ekologiyasi va fitotsenologiya. Toshkent: Universitet, 2009. – 72 b.

